

többsége további véráldozatra buzdított a győzelem érdekében, amelyben természetesen egyetlen pillanatig sem hitt. Mérlegelte a jövő esélyeit, s elég pesszimistán értékelte azokat (joggal!). Pedig még nem sejtette, mi vár rendjére és rá Rákosiék korszakában. (Gödöllőről Budafokra került igazgatónak, nagyon népszerű volt itt is, mígnem a premontriéket szétverték.)

Aránylag keveset írt a rendben történekről. Néhány szívéhez közel álló rendtársát — elsősorban Hajnal „Zsigát” — könnyű azonosítani, s a jelek szerint a gödöllői rendházban nem történtek fontos események, csak akkor, amikor katonakórházat telepítettek be, és az atyákat ide-oda száműzték. Sejthető, hogy nem éltek olyan szoros közösségben, mint például a ferencesek, ki-ki élte saját életét, s fő foglalkozása a tanítás volt, bár a diákok száma egyre fogyott: sokukat aggódó szülei vitték haza. Hogy milyen kitűnő tanár lehetett a napló írója, bizonyítja, hogy rengeteg, az eseményekhez illő költeményt idézett fejből, s beszélgetett növendékeivel, beleérző szeretettel irányította fejlődésüket, s aggodalmasan latolgatta, mi lesz a soruk a háborús Magyarországon, egy majdani idegen kultúrkörben, amelyet nem a keresztény életelvek igazgatnak.

Feldolgozta a másoktól kapott híreket, pletykákat, ezeket azonban kellő kritikával illette. Szívesen jegyezte föl a pesti humor megnyilvánulásait, ezek szinte ellenpontozzák az egyre komorabb eseményeket. Sokféle jelző illik a napló stílusának jellemzéséül: színes, érdekes, változatos, néhol egyenesen költői szárnyalású, mintha egy szemérmesen rejtőzködő lírikus búcsúszavait olvasnánk. Elballagott a Madách Színházba, hogy megnézze a sokat vitatott *Ártatlanok* című darabot Kiss Ferenc rendezésében. „A darab irodalmi értéke csekély — írta —, erősen zsidóellenes beállítottságú, hozzá még rikító színekkel. Érdekes megfigyelésem volt. A drága helyeken ülők alig tapsoltak, annál többet a hátul ülők.” Korábban a színdarab bemutatóját hirdető plakátokon három kaftános zsidó volt látható. Az egyik fejének helyébe a hercegprímásét, a másikéba Imrédi Béláét rajzolták. Lehet Zimándit konzervatívnak minősíteni, mert sokakkal egyetemben felháborodott, ám az az igazság, amiről a finnyásnak nevezett Márai is írt: a tömegember ritkán képes véleményét kulturáltan megfogalmazni, annál egyszerűbb befolyásolni és manipulálni. A „hátrább ülők” mindig tapsolnak, ha alantas ösztöneikre hatnak. Ezért is érzem úgy, hogy a napló írója naiv volt, mikor Horthyt azért bírálta, mert a német megszállás ellen nem mozgósított. Kiket mozgósíthatott volna? A még akkor is háborúpárti tisztikart? A vakon engedelmessé közzelgényeket, akiknek elege volt a háborúból? A német csodafegyverben bizakodókat, akik a ve-

reség küszöbén is azt hitték, a háború menetét meg lehet fordítani? Nem csoda, hogy Zimándi állandó kétségek között latolgatta, mi lesz egyháza sorsa. „Papi körökben pesszimisták. Ha nem győzünk, az orosz teszi el őket láb alól, ha győzünk, akkor pedig — úgy vélik — a nemzetiszocialista uralom nem lesz kedvező az egyházra nézve, főleg a szerzetes-tanítóröndekre nézve. Esetleg elveszik tőlük az iskolákat, gondolják a borulátók. Azt mondják, hogy Hitleréknél a zsidók után a papok kerülnek sorra. (...) Nyilas lapokban pedig időnként kifejezetten egyházellenes sorok is látnak napvilágot.” Kísérteties előrejelzése a jövőnek. A szerzetes-tanítóröndektől jórészt valóban elvették az iskolákat, csak éppen nem a hitleri sorrendben, hanem Sztálin helytartói, Rákosi, Gerő és Révai utasításai szerint. Egyáltalán nem csodálnám, ha Zimándi következő naplóiban valóban olvashatnánk „antijudaista” megjegyzéseket...

Tanulságos olvasmány. Reméljük, lesz folytatása. (*Magvető*, Budapest, 2015)

RÓNAY LÁSZLÓ

RÓNAY LÁSZLÓ: FÉNYSGARAK HOMÁLYBAN; KATOLIKUS RENESZÁNSZ

Egy fényes cilinder, egy divatos színű világos felöltő, egy kék téli mellény, két nyári nadrág, egy tajték-szopóka, egy monokli, egy sétatálca és egy karneol pecsétnyomó: ez minden, amit Fejérházy Tibor, Reviczky Gyula mára elfeledett kisregényének hőse apai örökségül kapott. Rónay György 1978-ban többet, sokkal többet hagyott fiára: tizen-négy verseskötetet, kilenc regényt, négy novella-gyűjteményt és tizennégy értekező próza kötetet — és egy szellemiséget. Rónay László az eltelt évtizedek óta példásan sáfárkodik evvel az örökséggel, gondja van a könyvek és kötetek méltó új-rakiadására, és saját könyveiben, tanulmányaiban, cikkeiben méltóképp folytatja azt a katolikus humanista szellemiséget, amely edesapja hagyatékának alapvető értéke. És amelyre, tegyem hozzá, napjaink szétszakadozott, megbomlott, romboló indulatokkal teli, ellenségeskedő, háborús hangulatú világában ugyanolyan szükség van, mint amilyen szükség volt (sajnos olykor csak lett volna) a 20. században. Ezt tanúsítja 2015-ben megjelent két írásgyűjteménye.

Kosztolányi és Márai életművének tudós kutatója, tucatnyi irodalomtörténeti portrémonográfia és még több kitűnő szaktanulmány írója ezúttal az 1990-es évek elején írott kisebb lélegzetű, kevés kivétellel rövidebb írásai között lapozgatva állította össze ezt a két könyvet. A *Fénysugarak homályban* rövid lélegzetű, szépen megírt kis „kegyességi” írásokat ölel együvé négy ciklusban. Szentekről, a

szeretet mértékéről, a türelemről, az alázatról, az áldozatosságról, a keresztény öntudatról, a keresztény magatartásról és még megannyi, katolikus hívő ember számára — de nem, ezt nem jól írom: minden tisztességes, rendes ember számára elfogadható és elfogadandó gondolatokkal. Persze ezt a gyűjteményt nem elsősorban azok fogják kézbe venni és elolvasni, akik Hannah Arendt esszéjénél nyitották ki a Vigília idej első számát, de ők is elgondolkozhatnak például azon az 1992 tavaszán leírt kijelentésen, hogy „a fiatal magyar demokrácia talpra állítása itt és most sem képzelhető el a katolikus egyház részvétele nélkül”. Nem sok ilyen közvetlenül szóló, politizáló mondat fordul elő a kis írások sorai között, de ezt a mondatot ma olvasva szinte önként vetődik fel egy továbbgondolásra készítő kérdés. Hol késik egy nagyobb politikatörténeti-egyház-történeti tanulmány, amely tárgyyszerűen és tárgyilagosan szólna arról, hogyan és miképp bontakozott ki ez az akkor új lehetőségekhez jutott és újraéledő részvétel a 90-es évektől máig? Voltak-e fogyatékoságai, késlekedései, tévedései? Ebből a szempontból a kötet írásai közül még a *Katolikusok a politikában* című, 1993-ban keletkezett alig több mint három oldalra hívnám fel a figyelmet.

A másik könyv, a *Katolikus reneszánsz* portrékból, alakrajzokból áll, azok emlékének adózik, akik a 20. század elejétől kezdve a magyar katolikus szellemiség fenntartásának élén jártak. A portrészor Apponyi Alberttel kezdődik és Sík Sándorig ível, akiről a kötet legalaposabb tanulmánya szól. Aztán következik még egy záró ciklus *Elfelejtett katolikus írók, tudósok* címmel. Fiatal korunk óta tisztelen és, hogy őszinte legyek, nem egyszer irigylem Rónay László lefegyverző tárgyismeretét, ilyen ez a záró ciklus is. Az öt személy közül, akiknek alakja itt megelevenedik, eddig csak Domokos István és Mentés Mihály munkásságát ismertem úgyahogy, de Varga Damjánról, Erdősi Károlyról és Kincs Istvánról nem is hallottam. Ilyenkor magára haragudva bosszankodik az olyan öreg szakmabeli, mint amilyen én vagyok: miért kellett előhózasukkal tudatlanságomra rápirítani, de az írások már fogalmazástechnikai színvonalukkal meggyőznek: érdemes volt. A mai értekező próza gyakran olyan, mint egy gátfutó pálya, csak az elhelyezett akadályokon keresztül, csak a beavatottak számára ismert szakkifejezések és elvontságok akadályait leküzdve lehet az egyik bekezdésből átjutni a következőbe. Rónay László írásai akadálymentesek. Világosak, gördülékenyek, érthetők és élvezhetők.

A portrék nemcsak az életutak benső állomásairól tudósítanak pontos adatokkal, hanem koruk összefüggéseinek nagyobb távlataira is rávilágítanak. Ilyen távlatot mutató sorokat olvashatunk

mindjárt a könyv elején, az Apponyi Albertet követő második arcképrajzban, Kanter Károly életútjának bevezetéseképp. „Nagyon leegyszerűsíténénk a 19. század végének történelmi fejlődését, ha a liberalizmus térhódításáért, az antiklerikalizmusért — melynek oly szélsőséges megnyilatkozásai is voltak, mint Mikszáth Kálmán célzatos regénye, a *Különös házasság* —, majd a szabadkőműves eszmevilág terjedéséért csak ezekre a szellemi áramlatokra hárítanánk a felelősséget. Legalább ennyire felelős volt mindezért a Magyar Katolikus Egyház rossz szervezetsége, a papság világias életmódja, a plébániai hálózat teljes bürokratizálódása, s nem utolsósorban az a tény, hogy az uralkodó az antiliberalis törekvéseket támogatta, ilyenformán hazafias tettnek is nyilvánult, ha valaki ellenkező meggyőződését hangsúlyozta.”

Írásaink, bármiről szólnak, mindig magukon viselik annak az időnek lenyomatát, amelyben keletkeztek, s ha évtizedekkel később újra megjelenetjük őket, óhatatlan belekerülnek abba az érték-választási csillagállásba, amely ezt az újabb időt jellemzi. Sokan lehetnek ma azok között, akik elismerik a katolikus szellemiség múlthatlan jelentőségét a magyar századokban, mégsem gondolják úgy, hogy például Prohászka Ottokár kétségtelen nagy formátumú, korszakos alakját rajzolva óvatosan el kell hallgatni tévesztett gondolatait, s nyilván ugyancsak sokan vannak olyanok, akik a liberalizmus hazai szerepének megannyi jótékony elemét is sorolni tudják. És biztos, hogy Mikszáth nagyszerű regényéről sokan csak a művészetnek kijáró elismerés hangján volnának képesek mondatot fogalmazni. Bizony, ha írunk, vitákat keltünk, de ez nemhogy baj lenne, hanem ellenkezőleg, mindig munkánk egyik legfőbb értelme. Mozdítunk valamit a szellemi életben. (*Éghajlat Könyvkiadó*, Budapest, 2015; *Szent István Társulat*, Budapest, 2015)

KENYERES ZOLTÁN

SZABÓ FERENC SJ: HÁZASSÁG ÉS CSALÁD KRISZTUS FÉNYÉBEN

Házasság és család témakörében az elmúlt évtizedek során könyvtármí irodalom jelent meg, magyar nyelven is. Olyan átfogó teológiai alapozású és az elmúlt ötven év egyházi tanítását fejlődésében vizsgáló mű, mint Szabó Ferenc SJ 2015 végén megjelent monografikus könyve, a *Házasság és család Krisztus fényében* azonban eddig egyedülálló.

A szerző a Vatikáni Rádiónál eltöltött negyedszázados működését, tanulmányait, előadásait, meghatározó teológusok gondolatait figyelembevevő és a két családszinódus vitáit, dialógusait követő műve összegző munka. A könyvbemuta-